

*Uit het Tsjechisch vertaald
door Edgar de Bruin*

MATERIAAL MOEHEID

DAS MAG UITGEVERS

Marek Šindelka (1984) is een Tsjechisch supertalent. Zijn oeuvre bestaat uit romans, dichtbundels en een graphic novel, waarvoor hij met diverse prijzen bekroond is. Hij wordt beschouwd als de belangrijkste schrijver van zijn generatie. Hij woont in Praag.

ANDERE BOEKEN
VAN MAREK ŠINDELKA

Anna in kaart gebracht (2016)

Eerste druk: april 2018

Tweede druk: oktober 2018

© 2018, Das Mag Uitgevers

Oorspronkelijke titel: *Únavu materiálu*

© 2016, Marek Šindelka

Nederlandse vertaling: Edgar de Bruin

De vertaler ontving voor deze vertaling een
projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Deze uitgave is mede tot stand gekomen dankzij
ondersteuning van het Tsjechische ministerie van Cultuur.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

MINISTRY OF CULTURE
CZECH REPUBLIC

Ontwerp: Lyanne Tonk

Omslagontwerp: Nikola Klímová

Productiebegeleiding: Tim Beijer

Auteursfoto: Maarten van der Kamp

NUR 302

www.dasmag.nl

Marek Šindelka

MATERIAAL MOEHEID

*Uit het Tsjechisch vertaald
door Edgar de Bruin*

DAS MAG UITGEVERS

I

Een rugzak plofte in de sneeuw, gevolgd door een jongen. Avond. Gloed aan de einder. Een rauw stuk hemel uitgesneden in het grijs. De adem zichtbaar. Het ijzeren hek fonkelend van de ijzel. Ook de betonnen muur fonkelde. Achter de muur een rij ruiten, verlichte vensters, een stralende flat. De jongen kwam vlug overeind, klopte de sneeuw van zijn knieën. Over een winding van het prikkeldraad hing een deken met een inventarisnummer. Alles heeft een nummer hier, flitste het door zijn hoofd. Hij keek even om zich heen, deed de rugzak om. Er zat een shirtje in, zeep, lucifers, een mes dat hij uit de kantine had gepikt. In zijn zak een zorgvuldig opgevouwen briefje met daarop de naam van een stad in het noorden. Hij moet naar het noorden. Daar ergens zit zijn broer. Maar voor alles moet hij aan een telefoon zien te komen, of ten minste een kaart. Nee. Eerst moet hij de deken van het hek trekken en meenemen, anders snappen ze hem. Hij had hem ook tegen de vrieskou nodig. Zo'n winter heeft hij nog nooit meegemaakt. Hij heeft de deken nodig om niet dood te vriezen.

Hij sjarde aan de deken, maar de prikkeldraadpunten sneden alleen maar steeds dieper in de vezels. Het had geen zin. In de verte hoorde hij een hond kort blaffen. Even werd het zwart voor zijn ogen. Hij liet de deken zitten. Zette het op een rennen. Verdween tussen de bomen. Verwondde zijn handen. Hij had zijn huid aan iets opengehaald. Wreef zijn handpalm schoon met sneeuw. Zoog de wond uit. Het bloed klopte voelbaar binnen in zijn palm. Zijn ze er al achter gekomen? De deken hing aan het hek, hij keek nog een keer om, maar er was geen tijd. Hij bleef maar rennen. Takken zwiepten langs zijn hoofd, kronkelende barsten van struiken tegen de hemel, boomtakken dor van de vorst. Hij had ze kunnen afbreken. Het liefst had hij ze allemaal afgebroken, had hij tijd gehad. Hij stampte door de sneeuw. Gleed uit, maar sprong meteen weer overeind, gaf een trap tegen de eerste de beste boomstam en rennen maar weer. Hij haatte die bomen, maandenlang had hij er door de getraliede ramen van dat gebouw op uitgekeken, kon hij volgen hoe ze hun bladeren verloren, hoe ze hun sapstroom onder de grond terugtrokken, hoe ze breekbaar werden. Hij wist hun namen niet, zulke bomen had hij nog nooit gezien, ze zaten vol vogels die hij uit pure onmacht na een tijdje ook begon te haten. Hij rende door het dode gras, holle stengels zonder melksap. Er zit hier nergens leven in. Ook in de mensen is het leven opgehouden. Het is van binnenuit bedorven en afgestorven. Alles is door-drenkt van apathie.

Hij moest stoppen om op adem te komen. Nu pas drong tot hem door hoe bang hij was. Zijn knieën en armen beefden. Hij keek om. In de verte kon je nog dat omheinde gebouw zien. Het straalde in de avondlucht. Straks viel de duisternis in, ving een nieuwe nacht aan in die bedompte slaapzaal. Gezucht door onrustige dromen. Hij zag al die terloopse spiertrekkingen, onwillekeurige bewegingen voor zich. Ribben uit het lichaam stulpend als een radiator. De een tuurde, zijn deken omklemmend, het donker in. De ander lag te slapen. Het lichaam beweegt, ademt, neemt voedsel tot zich. Maar het leven erin is al opgehouden. Er zit hier nergens leven in.

De barst in de wolken aan de einder was geheeld. De hemel was versmolten tot een egale grijze massa, net golven. Hij wist niet meer hoelang hij onderweg was. Hoeveel dagen, maanden of misschien wel jaren er waren verstreken sinds ze op weg waren gegaan. Hij wilde er niets meer van weten. Hij had een briefje met een adres, hij moest naar het noorden. Hij moest zijn broer vinden. Hij begon opnieuw te rennen. Ineens moet hij eraan denken dat hij ooit had hardgelopen. Ooit was hij de beste van de school geweest. Lange afstanden liep hij. Maar die school noch de grond waarover hij had hardgelopen, bestonden meer. De spierwitte kalklijnen van de atletiekbaan zijn door de wind meegevoerd. Tijdens een bombardement was door het schoolgebouw een scheur gegroeid van de kelder tot het dak – het hele pand brak met een klap in tweeën en stortte in. Als een tand

uit ontbloot tandvlees stak op de tweede verdieping de gootsteen van het scheikundelab de ruimte in. Hij had in stomme verwondering naar die gootsteen gestaard, als verstard, tot iemand hem meesleurde, weg, naar beneden, onder de grond. Het plafond van de kelder schudde, er viel stof uit.

Het lichaam onthoudt meer. Slaat dingen degelijker op. De voeten zetten zich af op het terrein. Je gaat aan wedstrijden meedoen, had iemand destijds gezegd. Je gaat... Hij kukelde in de sneeuw, maar sprong meteen weer overeind. Met zijn nagels haakte hij zich vast aan een scherpe, rimpelige bast. Je gaat, had iemand destijds gezegd. Hij rende zo hard hij kon. Geleidelijk aan was zijn hele lijf door zijn adem op gang gebracht. De ijskoude zuurstof schoot als een naald door zijn neus, vertakte zich in de longen, werd samen met zijn bloed in zijn dijen en armen gestuwd. Hij zag zijn armen door de ijzige lucht schieten, uit zijn gezichtsveld wegvallen. Hij keek om – hondengeblaf ergens in de verte: de deken, flitste door zijn hoofd, hij is al ontdekt.

Het bos brak, helde nu af. Daar beneden liep een weg. Hij hoorde een auto. Rode stipjes van achterlichten tussen de kale takken. Hij stopte bij de stam van een boom, boog zijn hoofd, hijgde, slikte. Snel keek hij in alle richtingen: bos, weg, bos, geblaf. Hij koos voor de weg. Er was geen tijd om na te denken. Hij rende de helling af. Worstelde door de rommelige lage begroeiing. Uitlopers van bomen, de rug van zijn handen. Takken sloegen tegen zijn handen,

maar door de vrieskou voelde hij geen pijn. Een hek. Overall hekken, viel hem in en hij stak zijn vingers in het gaaswerk. Het hek schudde, rammelde toen hij er zijn voeten in plantte. Zijn vingers bevroren, het metaal hechtte zich aan zijn vingertoppen. Eindelijk was hij eroverheen gezwiept. Hij liet los. Het hek veerde terug. Een geluid alsof je een kist spijkers omkieperde. Hij belandde in de sneeuw. Kwam snel overeind. Zette het weer op een lopen. De sneeuw knerpte onder zijn schoenen.

De weg was verder weg dan hij dacht. Hij verloor hem uit het oog. Hij stond op een geasfalteerd vlak. Dunne kale twijgen in de kieren tussen betonplaten, in de scheuren. Op de grond rijen ondergesneeuwde autobanden. Vanrails, bochten, hobbels. Een circuit, dacht de jongen. Hij keek om zich heen. In een betonnen gebouw verderop ging het licht aan, een seconde later baadde het terrein in het licht van schijnwerpers aan hoge palen, de jongen dook in elkaar, zijn armen vlogen instinctief omhoog om zijn hoofd te beschermen. Dat licht had een zeker gewicht. Hij voelde het in zijn rug. Voorovergebogen stak hij rennend het circuit over en dook aan de overkant tussen de lage boompjes. De takken werden verdubbeld, het halogeen brandde door de ijzige lucht, stapelde de schaduwen van de bomen op elkaar, accentueerde elk sneeuwkrystal.

Iemand kwam uit het gebouw en schreeuwde iets de leegte in. De jongen zag slechts een tegen het licht uitgesneden silhouet. Een mannenstem: hij herhaalde

een paar keer een of ander woord. Een flard adem steeg op, klapte als een vlag om in de lucht. De jongen dook de sneeuw in. Een motor. Iemand startte een motor. En nog een licht. Een stralende kegel. De jongen tilde voorzichtig zijn hoofd op. Er kwam een quad aan met een man rechtopstaand boven het stoeltje, het karretje schudde onder hem heen en weer terwijl het de hobbels kopieerde, maar de man compenseerde elke schommeling met zijn knieën. Hij stopte midden op het circuit en speurde met zijn blik het terrein rond. De sneeuw was geplet. De terreinbanden hadden op sommige plekken de aarde blootgelegd. Zoeken naar sporen was zinloos. De man reed langzaam voorbij, het licht rukte hele boomkruinen uit de duisternis. Ze lichtten goudachtig op en zonken weer weg in het donker. De jongen lag platgedrukt tegen de grond en durfde zich niet te verroeren. Het licht scheerde over hem heen. Elk takje werd een as, een onzichtbare spil, van elk takje liepen eindeloos lange schaduwrepen die van rechts naar links draaiden als de wijzers van een klok. De jongen sloot zijn ogen, de lichtbundel bleef even boven hem hangen. Maar toen werden de schaduwen als teugels opzijgerukt, het donker in, het volmaakte niets in.

Eindelijk verwijderde het geluid van de motor zich, om even later helemaal weg te sterven. Ergens in de verte knerpte sneeuw onder zware voetstappen. Ergens in de verte sloeg een deur dicht en de schijnwerpers werden gedoofd. Slechts een paar rode punten koelden af tegen de zwarte hemel. Het terrein werd

in duisternis en volstreekte stilte gedompeld. Aan de hemel fonkelden vreemde sterrenbeelden. Ook de sterren zien er hier anders uit, dacht de jongen. Hij rilde van de kou. Hij moest bewegen. Dat trillen rond de sterren weigerde hem te laten gaan. Het komt door de kou, beseft hij, ik moet gaan. Hij kwam op handen en voeten overeind. Ging staan, klopte voorzichtig de sneeuw van zich af. Gebukt rennend door het struikgewas bereikte hij het volgende hek.

Hij had nog nooit zoveel hekken gezien. Zoveel afrasteringen. Toen hij was opgepakt had een vrouw met een dikke viltstift een nummer op zijn arm gezet. Met dat nummer spraken de surveillanten hem aan. Niemand hier kon zijn naam uitspreken, dus hadden ze hem die maar helemaal afgenomen. Hij kwam terecht op een plek die een detentiecentrum werd genoemd. Hij stelde vast dat een detentiecentrum in niets verschilde van een gevangenis. Behalve misschien dat de meeste mensen in een gevangenis weten waarom ze daar zitten. Alle gebouwen puilden uit. De eerste twee maanden sliep hij in een golfplaten keet. Vijftien of twintig wooncontainers voor seizoenarbeiders, vlak naast elkaar, naadloos op elkaar aangesloten, zo neergezet dat in het midden een vierkante open ruimte ontstond. Je kon of in de keet zitten, of midden in het vierkant staan. Het vierkant was vanboven met een hek van gaas afgezet, gelast aan de golfplaten. Vluchten uit dit konijnenhok was onmogelijk. Door het hek kon je boomtakken zien – toen nog met bladeren. Vogels daalden op het hek

neer. Het was ergens in die tijd dat hij ze begon te haten. In de omheinde ruimte liepen mensen rond. Maar de meesten leefden niet langer. Hij zag het in hun ogen. Hun lichamen bewogen wel, maar binnenin was het donker. Hun gsm's, documenten, laptops waren ingenomen. Een stel jongens trainde met een petfles vol water als halter, ze tilden die op en neer. De spier met het nummer erop spande en ontspande zich. Het bloed, waarmee het werd gevoed, was dood. Daarna ging het lichaam in de ruimte hangen. Trok zich op en liet zich zakken, handen omklemden het gaas, elke keer dat het lichaam zich optrok drukte het gezicht zich tegen het metalen rasterwerk en zakte weer. De anderen stonden er zo'n beetje omheen, moedigden aan, telden. Maar geen van hen zag de leegte die in dat jonge lijf met elke optrekkende beweging groter werd. Die frisse soepele pezen, in dertien, veertien jaar ontwikkeld. De armen vastgehaakt aan het hek. Vast in de tijd die voorgoed verpest is geraakt. De beweging van materiaal. Alleen zij waren hier nog achtergebleven. Alleen zij die nergens heen konden. Ouders dood, vermist, ergens onderweg kwijtgeraakt – of al lang geleden, daar ergens, waar de spierwitte lijnen van de atletiekbaan zijn verdwenen, alsof je een schoolbord schoonveegt, waar sportplaatsen inclusief hele complexen zijn verdwenen, waar sport net als zoveel andere dingen ineens iets volslagen absurds is geworden. Enkele onzinnige contacten, niet-bestaande telefoonnummers, smoezelige briefjes met adressen van familie. Om je heen dat kille, vijandige continent,

omheind met een dubbel hek met scheermesdraad.

De jongen daalde af naar de weg. Een vrachtwagen stopte voor een rotonde. In de rode gloed van de remlichten kwam hij razendsnel bij de achterkant van de aanhanger en klauterde op de bumper. Over de metalen constructie zat een strak gespannen zeildoek, met banden aan de zijkant vastgesjord. Hij bekeek snel de ratels. De metalen gespen kon je makkelijk losmaken. Hij liet de banden vieren en nauwelijks was hij door de opening naar binnen geglijpt of de wagen trok dreunend op.

De aanhanger was leeg. Door het zeildoek scheen troebel gelig licht. Nu de wagen vaart maakte onder de lantaarnpalen van een of ander dorp, lichtte de ruimte afwisselend op en doofde uit. Nog een laatste opflakkering en toen werd het aardedonker. De bodem rammelde bij elke hobbel. Voor zijn gevoel vroroer het hier binnen nog harder dan buiten. Hij ging op zijn rugzak zitten, leunde met zijn schouder tegen de metalen zijkant, trok zijn knieën op en sloeg er zijn armen omheen. Hij blies op zijn handen om het tenminste een beetje warm te krijgen. Hij moest zijn kaken op elkaar klemmen, want hij begon te klap-pertanden. De wagen voerde hem de duisternis in. Hij wist niet in welke richting. Had geen idee waar hij precies was, hoe ver het naar een stad was. Hij had een stad nodig, wat voor stad dan ook. Daar zou hij minder opvallen. Hij had dat briefje met het adres. De laatste coördinaat. Ergens in het noorden zit zijn broer. Daar ergens wacht hij op hem.

Ze stonden in een hal. Een soort loods, golfplaten, door roest uitgebeten gaten, olie- en dieselvlekken op het beton. De man die hen hierheen had gebracht, had al hun bagage ingenomen, had in het Engels gezegd dat ze om veiligheidsredenen hun mobieltjes moesten inleveren – die hoefde maar één keer over te gaan en ze konden het wel schudden, had hij uitgelegd – en was verdwenen. De groep was overgenomen door een andere man. Een Europeaan. Amir had geen idee wat zijn nationaliteit was. Een witte huid onder de moedervlekken, lang, blond, in een overall. Om zijn pols was een horloge getatoeëerd. Een realistisch uitgevoerd, inktkleurig polshorloge. Hij liep daar een beetje rond met een rolmaat in zijn hand. Steeds trok hij het meetlint een stukje uit en liet het terug in de behuizing schieten. Met z'n allen stonden ze ergens op te wachten. De man draaide zwijgend zijn rondjes om het groepje. Hij bekeek hen stuk voor stuk aandachtig. Taxeerde het gewicht, monsterde de lichaamsbouw, de bruine gezichten, zwarte ogen, bevoelde hun armen.

Ze waren met z'n twaalven. Bijna allemaal opgeschoten jongens van Amirs leeftijd. Zijn broertje was de jongste. Nog altijd een kind, besepte hij toen hij even naar hem keek: zijn broertje stond naast hem, diens ogen speurden rond en schatten de situatie in, hij probeerde niets te laten merken maar Amir kon feilloos voelen dat hij bang was. Hij slikte, want hij had een brok in zijn keel. De oudste van de groep was een pezig mannetje met een stoppelbaard van een paar dagen. Het was een van die mensen van wie je de leeftijd niet kon peilen. Hij kon rond de veertig zijn, jonger misschien, of ook veel ouder. Zijn huid was tanig, verschrompeld, geloid. De huid was zo dun als plasticfolie, vond Amir. Geperforeerd met de staalgrijze naalden van de baard, de stoppels drongen naar de oppervlakte, schoven naar buiten, als kattenklauwen uit hun schede.

De Europeaan hield stil voor het mannetje: hij stond daar voor de Arabier en zweeg. Amir wist niet waar dat gevoel vandaan kwam, maar hij begon zich te schamen. Hij schaamde zich voor die man. Hoe langer de Europeaan de man bekeek, des te meer hij zich schaamde. Dat gevoel kwam ergens uit de zenuwen achter zijn ogen en vanaf zijn kruin, het daalde af naar zijn maag en dijen. Het was een fysieke, bijna tastbare schaamte. Hij schaamde zich voor die huid, voor de stoppelbaard in diens gezicht, voor de handen met grote knokige knokkels, voor het vlechtwerk van aders dat zich over de botjes op de rug van zijn handen slingerde, voor het bloed dat

die aders deed opbollen. Het irriteerde hem allemaal. De lichaamshouding, de stoppelbaard, de handen en misschien zelfs de wijze waarop het bloed door die armen stroomde. Hij zag een adertje dat langs een van de botjes van de ene naar de andere kant wipte. De schaamte bij die aanblik veranderde langzaam in weerzin. Hij haatte die man omdat zijn lichaam zo zichtbaar de aandacht op zijn afkomst vestigde. Hij haatte hem om het feit dat hij bij hem hoorde. De man raakte ondertussen helemaal uit zijn doen: hij dook in elkaar onder de blik die hem bleef opnemen, zijn hoofd was gebogen, hij staaarde strak naar een bepaald punt op de betonvloer, klampte zich vast aan een barstje in het grijze, smerige oppervlak en durfde zijn blik er niet van af te wenden. In gedachten verzonken trok de Europeaan met het horloge de rolmaat een stukje uit en liet hem weer terugschieten in de behuizing. Het ongeschoren mannetje klampte zich vast aan zijn scheurtje, gleed met zijn blik van het ene einde naar het andere en weer terug, alsof hij het dieper maakte, maar zich ervan losmaken kon hij niet. Hij wachtte op wat komen zou, maar er kwam niets. Ze stonden roerloos en in die stilte hoorde Amir ergens water druppelen. Maar hij was er niet zeker van: misschien was het wel geen water, misschien was slechts het horloge, getatoeëerd op de lelieblanke huid, begonnen met tikken.

Eindelijk liet de blik van de Europeaan het mannetje los. Hij zette een paar stappen in de richting van Amir maar hield niet stil bij hem. Hij begon zijn

broertje te monsteren. Zo te zien zat hem iets dwars, in zijn blik kon je de resten van een soort misnoegen zien. Amirs hartslag versnelde. Hij keek opzij naar het mannetje dat gebogen naast hem stond, met zijn ogen nog steeds op het beton gericht, hij zat nog steeds in dat barstje, maar volgde de loop ervan toch wat minder krampachtig dan zonet. Zijn blik gleed naar zijn broertje: diens gezicht was asgrauw geworden, ook hij kon de blik van de man niet weerstaan, hij wilde het zweet van zijn voorhoofd vegen, maar aarzelde even, zijn arm bleef een ogenblik nogal misplaatst in de ruimte hangen, slechts terloops raakte hij met de vingertoppen zijn voorhoofd aan, waarop hij zijn arm meteen terugtrok – radeloos liet hij die langs zijn lijf hangen en misschien had hij er graag nog iets mee willen doen, zoals de elleboog van zijn andere arm beetpakken, de hand in zijn zak stoppen, maar hij deed niets meer, raakte enkel de broeknaad aan, Amir zag zijn vingers trillen. Dat beven trok door hem heen, herhaalde zich in hem. Het viel hem op dat de wijzers op het getatoeëerde horloge op zes uur en achtenveertig minuten stonden. Hij vroeg zich af welke betekenis dit tijdstip in het leven van de man kon hebben. Hij wist niets te bedenken.

Onder de getatoeëerde wijzerplaat bewoog ineens het polsgewricht. De man liet de stopknop los en het meetlint rolde zich metalig sissend op in de behuizing. Er stond iets te gebeuren. De man draaide zich om. Uit een onduidelijke richting was nu geraas te horen, de golfplaten wanden vermenigvuldigden elk geluid, een